

บทที่ 2

ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนต้นแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย ในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับ ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประชาธิปไตย
 - 1.1 ความหมายของประชาธิปไตย
 - 1.2 การประถมศึกษากับประชาธิปไตย
 - 1.3 วิธีชีวิตประชาธิปไตยและระบบประชาธิปไตยระดับประถมศึกษา
2. การบริหารโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ในโรงเรียนประถมศึกษา
3. โครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
4. ภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
5. องค์ประกอบที่ส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย ในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
6. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
7. การดำเนินงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประชาธิปไตย

1. ความหมายของประชาธิปไตย

ความหมายของประชาธิปไตย ได้มีผู้ให้ความหมาย หรือนิยามในแง่มุมต่าง ๆ ไว้มากมาย เช่น

คณะอนุกรรมการอุดมการณ์ของชาติในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ (2527) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยไว้ว่า "ประชาธิปไตย" หมายถึง อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศของปวงชน อันเป็นรูปแบบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งถือว่าปวงชน เป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ มิใช่อำนาจของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง

สัญญา ธรรมศักดิ์ (2516) กล่าวถึง ประชาธิปไตยของไทยว่า ชาติไทยของเราต้องการความสร้างสรรค์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านความปลอดภัย ด้านคุณค่าของสังคมที่ถูกต้องและความเป็นประชาธิปไตยที่ดี ประชาธิปไตยที่ดีจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อคนดีและมีคุณค่าประจำตน เป็นตัวของตัวเอง หมายความว่า ไม่เป็นสิ่งที่เขาจะลากจูงไปได้ตามกระแสลมอยู่เสมอ มีคุณค่าของตัวเอง นี้แหละคือ หลักที่จะเป็นประชาธิปไตยได้ถูกต้อง

Robee และคณะ (1957) กล่าวถึง ความหมายของประชาธิปไตยว่า คำว่า "ประชาธิปไตย" มีต้นกำเนิดมาจากภาษากรีก ซึ่งมีความหมายดั้งเดิมว่า หมายถึง การปกครองโดยชนหมู่มากหรือการปกครองโดยหมู่ชน ส่วนความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ที่เกิดขึ้นภายหลังนั้น หมายถึง ปรัชญาของสังคมมนุษย์หรือวิถีชีวิตที่ยึดอุดมคติและหลักบางประการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม ในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

Lasswell (1963) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประชาธิปไตย ได้แก่ สังคมของบุคคลที่มีความเคารพนับถือกันและกัน

สาโรช บัวศรี (2520) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยเป็น 3 สถานะที่เรียกว่า องค์สามของประชาธิปไตย คือ

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ ซึ่งหมายถึง การมีศรัทธาและเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผลและความสามารถของมนุษย์ เทอดทูนอิสระภาพและเสรีภาพของมนุษย์

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบทางการเมือง และวิธีจัดระเบียบการปกครอง หมายถึง ระบบการเมืองที่ถือว่าอำนาจทางการเมืองเป็นของประชาชนหรือมาจากประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจแทนตนได้ โดยการเลือกตั้งที่มีกำหนดวาระ ถือว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

3. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน หมายถึง การอยู่ร่วมกันปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพทั้งกายและวาจา ไม่ก้าวก่ายในสิทธิของผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ร่วมกันรับผิดชอบและทำประโยชน์เพื่อความผาสุกร่วมกัน ตลอดจนใช้สติปัญญา และความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งหมด

ในด้านการจัดการศึกษานั้นถือว่า เป็นความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการปกครองของประเทศ เมื่อประเทศมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็จำเป็นต้องสอนประชาธิปไตยแก่นักเรียนตั้งแต่เริ่ม เข้าโรงเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย ดังนั้น สาโรช บัศวศรี (2520) ได้สรุปความหมายของประชาธิปไตยในแง่กระบวนการศึกษาว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนยึดมั่นในคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม โดยที่ทุกคนร่วมกันรับผิดชอบ นับถือให้เกียรติซึ่งกันและกัน ใช้ปัญญาเป็นหลักในการทำงานและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจแยกแยะความหมายในแง่นี้เป็น 3 คุณลักษณะ คือ

1. ความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง (คารวะธรรม)
2. มีการแบ่งปันกัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน (สามัคคีธรรม)
3. มีความเชื่อมั่นในวิถีแห่งปัญญา (ปัญญาธรรม)

สรุปได้ว่า ความหมายของประชาธิปไตยจะมีความหมายในสามลักษณะ คือ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมคติ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง การจัดระเบียบการปกครอง และประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตประจำวันหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. การประณมศึกษากับประชาธิปไตย

ในการจัดการศึกษาตามสภาพสังคมไทยนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 กล่าวว่า "การจัดการศึกษาในทุกระดับ จะต้องมุ่งให้ผู้เรียนคิด เป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงาน และสนใจที่จะมีส่วนร่วมในภารกิจของส่วนรวมตามวิถีทางของการปกครองแบบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมและศีลธรรม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตแห่งกฎหมาย (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2520) และจากหลักการดังกล่าว แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ได้ตั้งความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นเป้าหมายในการจัดการศึกษาของไทยว่า เมื่อได้รับการศึกษาแล้ว ควรมีลักษณะ 9 ประการ คือ

1. ให้ความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนและของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนาและหลักธรรม
2. ให้ความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองตามวิถีทาง ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. ให้ความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัวและต่อตนเอง
4. ให้ความสำคัญในการเป็นคนไทยร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่งของ มนุษยชาติ มีความรักชาติ ตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของชาติ และมีส่วนร่วมในการป้องกัน ประเทศ
5. ให้ความมุ่งมั่นและความอดทน ความสุจริตและความยุติธรรม
6. ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
7. ให้ความขยันหมั่นเพียร มีความสามารถในการประกอบอาชีพและจับจ่าย ใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจการและธุรกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วย กฎหมาย
8. ให้ความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจ และร่วมมือซึ่งกันและกัน รู้จักการแสวงหาความจริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยสติปัญญา และโดยสันติวิธี

๑. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ (สำนักนายกรัฐมนตรื, 2520)

จะเห็นได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ซึ่งเป็นแผนหลักในการจัดการศึกษา ทุกระดับ ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนในชาติมีคุณลักษณะเป็นประชาธิปไตย ทั้งที่ กล่าวถึงโดยตรงและลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ได้เน้นถึงการปลูกฝังประชาธิปไตยในการจัดการศึกษา ในระดับประถมศึกษาซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาในระดับพื้นฐาน ดังนี้ "การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้คงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถได้ และสามารถดำรง ตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" (สำนักนายกรัฐมนตรื, 2520)

๓. วิถีชีวิตประชาธิปไตยและระบบประชาธิปไตยระดับประถมศึกษา

วิถีชีวิตประชาธิปไตย

วิถีชีวิตประชาธิปไตย เป็นการนำหลักการประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนเป็นนิสัยในชีวิตหรือวิถีทางแห่งชีวิต วิถีชีวิตประชาธิปไตยประกอบด้วยพฤติกรรมที่สำคัญ ๓ อย่าง คือ การวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

จากการวิเคราะห์ความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตย เพื่อให้เหมาะสมกับ จิตวิทยาพัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษา พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนควรแสดง ออกดังนี้ คือ

1. การวะธรรม พฤติกรรมที่แสดงออก ควรมีดังนี้

1.1 เคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การเคารพเทอดทูนสถาบัน พระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบัน พระมหากษัตริย์ในโอกาสวันสำคัญ การปฏิบัติต่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ เพลงสรรเสริญพระบารมี

1.2 เคารพซึ่งกันและกันทางกาย ได้แก่ การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน การทักทาย การให้เกียรติแก่ผู้อื่น การแสดงความเคารพแก่ผู้อาวุโสกว่า การให้การต้อนรับแก่บุคคล และการแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

1.3 เคารพกันทางวาจา ได้แก่ การรู้จักพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพไม่ก้าวร้าวส่อเสียด ไม่พูดในสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน ไม่นำความลับของผู้อื่นไปเปิดเผย และไม่พูดจาินทาหรือโกหกหลอกลวง

1.4 เคารพในสิทธิของผู้อื่น ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายหรือวาจา รู้จักเคารพในสิทธิของคนที่มาก่อนหลัง เคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ และต้องรู้จักขออนุญาตเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่น

1.5 เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ได้แก่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เมื่อมีผู้พูดเสนอความคิดเห็นควรฟังด้วยความตั้งใจ และใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ หากเห็นว่า เป็นการเสนอแนวคิดที่ดีมีประโยชน์มากกว่าความคิดเห็นของตนเองก็ควรยอมรับและปฏิบัติตาม

1.6 เคารพในกฎ ระเบียบของสังคม ได้แก่ การยึดมั่นในกรอบระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรมประเพณี กฎเกณฑ์ทางสังคม และกฎหมายของประเทศ

1.7 มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

2. สามัคคีธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้

2.1 การรู้จักประสานประโยชน์ โดยยึดประโยชน์ของส่วนร่วมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธี รู้จักการประนีประนอม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นส่วนรวมเป็นใหญ่ มีการเสียสละความสุขส่วนตนหรือหมู่คณะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

2.2 ร่วมมือกันในการทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกันโดยมีบุคคลผู้ร่วมงานตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ในการร่วมกันทำงานนี้จะต้องมีการวางแผนในการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกันและทำร่วมกัน เมื่อถึงขั้นตอนของการทำงานก็ช่วยเหลือกันอย่างตั้งใจจริงจัง ไม่ทลึงเลียง หรือทำแบบเอาเปรียบผู้อื่น

2.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2.4 รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม

2.5 ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม ในหน่วยงาน และในสังคม

3. ปัญญาธรรม มีพฤติกรรมที่แสดงออกดังนี้

3.1 การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุม หรือในการทำงานต่าง ๆ และการรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

3.2 เน้นการใช้ปัญญา ใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจทุกปัญหาทั้งปวง ไม่ใช่ใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจเสมอไป

3.3 เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้น หรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจทุกคนต้องร่วมกันคิดและช่วยกันตัดสินใจโดยใช้เหตุผล

3.4 ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องพยายามอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม เมื่อเกิดกรณีต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกันและไม่สามารถชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้เท่านั้น จึงจะใช้วิธีการออกเสียง

ระบบประชาธิปไตย

ระบบประชาธิปไตย คือ รูปแบบหรือกระบวนการในการทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการวางแผนการทำงานร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ประเมินผลการทำงานร่วมกัน และรับผลแห่งการทำงานร่วมกัน โดยทุกคนในกลุ่มต้องมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน เมื่อมีปัญหาในการทำงานเกิดขึ้นต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจ เพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน

การดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมระบบประชาธิปไตยแก่นักเรียนในระดับประถมศึกษาชั้นนั้น ควรดำเนินการหลังจากที่นักเรียนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตยแล้ว กิจกรรมที่ส่งเสริมระบบประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น กิจกรรมการปกครองตนเองของนักเรียน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมตรวจสอบสุขภาพ กิจกรรมสร้างเสริมวินัยนักเรียน กิจกรรมหน้าเสาธงที่นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง กิจกรรมประชาสัมพันธ์ กิจกรรมกีฬา เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

กล่าวได้ว่า การสร้างเสริมประชาธิปไตยให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาชั้นจะมุ่งเน้นในเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตย ตามคุณลักษณะที่ต้องการเน้น 3 ประการคือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม และในเรื่องระบบประชาธิปไตยในรูปแบบหรือกระบวนการในการทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

การบริหารโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน

โครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นโครงการในคู่มือการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในงานกิจการนักเรียน ซึ่งโรงเรียนทุกโรงเรียนต้องจัดตามความเหมาะสม จึงเป็นภารกิจหนึ่งของผู้บริหารโรงเรียนที่จะดำเนินการในโรงเรียน "การบริหารกิจการนักเรียน" เอกชัย กีสุพันธ์ (2528) กล่าวว่า เป็นการดำเนินงานหรือกิจการต่าง ๆ ในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทุกเรื่องในส่วนที่ไม่ใช่การเรียนการสอนในชั้นเรียน ...และการบริหารกิจการนักเรียนเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญของผู้บริหารการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ที่จะต้องจัดการเกี่ยวกับทุกอย่างภายในโรงเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนทุกคนสามารถมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมที่จะออกไปอยู่ในสังคมภายนอกได้

เพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนดำเนินไปอย่างได้ผล เหมาะกับสภาพของโรงเรียน ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. เมื่อผู้บริหารโรงเรียนได้รับคู่มือการบริหารการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา พร้อมภาพพิมพ์ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยแล้ว ให้ตั้งคณะครูในโรงเรียนเป็นคณะวิทยากร จำนวนประมาณ 2 - 5 คน แล้วแต่ขนาดของโรงเรียน

2. คณะวิทยากรศึกษารายละเอียดสาระสำคัญในคู่มือการจัดกิจกรรม พร้อมภาพพิมพ์ เพื่อเตรียมบรรยายให้ผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนฟัง

3. ผู้บริหารจัดประชุมสัมมนาคณะครูในโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนทำหน้าที่ประธานและให้วิทยากรเสนอสาระสำคัญและรายละเอียดการจัดกิจกรรมที่ศึกษาจากคู่มือ

4. หลังจากคณะวิทยากรเสนอรายละเอียดของคู่มือแล้ว ประธานในที่ประชุมเป็นผู้นำอภิปรายเนื้อหาสาระในคู่มือฯ เพื่อให้ทุกคนที่ร่วมสัมมนาได้แสดงความคิดเห็นโดยเสรี

5. ผู้บริหารโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยพิจารณาจากคณะครูที่มีความสนใจและตั้งใจในการสอนและการจัดกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อร่วมกันประชุมวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ส่งเสริมให้ครูสอดแทรกวิธีการประชาธิปไตยในการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม

6. คณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม ประชุมเพื่อจัดทำโครงการเสนอผู้บริหารโรงเรียนพิจารณาอนุมัติ

7. หลังจากผู้บริหารโรงเรียนอนุมัติโครงการแล้ว คณะกรรมการเริ่มดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในโครงการ ในรูปของการทดลองดำเนินการก่อน คณะกรรมการการศึกษาขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมปัญหาอุปสรรค และหาทางแก้ไข เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับวางแผนการในการทำงานในปีต่อไป โดยมีขั้นตอนดังนี้

7.1 ประชุมคณะกรรมการเพื่อสำรวจปัญหา ประเมินสภาพปัจจุบันของโรงเรียน

7.2 สอดแทรกความคิดใหม่หรือสร้างภาพอนาคตว่าควรเป็นอย่างไร

7.3 กำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติ

7.4 นำแม่แบบ วิธีการประชาธิปไตยไปฝึกฝนนักเรียน

7.5 ผู้บริหารโรงเรียนกำหนดให้ทุกชั้นเรียนดำเนินการจัดกิจกรรม

7.5.1 ทุกชั้นเรียนมีการสอนข่าวและเหตุการณ์ ตั้งแต่เวลา 8.30-

8.50 น. โดยดำเนินการตามขั้นตอนการสอนข่าวและเหตุการณ์

7.5.2 ทุกชั้นเรียน เน้นการฝึกฝนให้นักเรียนปกครองตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษา

7.5.3 ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา พยายามมอบหมายงานที่มีลักษณะเป็นงานกลุ่มเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักการทำงานร่วมกัน เป็นประจำทุกวัน

7.5.4 ทุกชั้นเรียนต้องมีการสร้างข้อตกลงตามวิธีการสร้างข้อตกลง

7.6 ผู้บริหารโรงเรียนออกนิเทศการเรียนการสอนภายในโรงเรียนเป็นประจำ หรือจะมอบหมายให้ครูวิชาการนิเทศ และควรมีการประชุมเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนเป็นประจำทุกเดือน

7.7 เมื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยภายในชั้นเรียน เริ่มเป็นระบบมากขึ้น จึงค่อยเริ่มพิจารณาจัดกิจกรรมเสริมการฝึกระบบประชาธิปไตยให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน เป็นขั้นตอนต่อไป

8. การนิเทศและติดตามผล ผู้ที่จะนิเทศและติดตามผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนคือ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หรือครูที่มีความเข้าใจในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน วิธีการนิเทศและติดตามผล อาจดำเนินการได้ดังนี้

8.1 ประชุมครูเพื่อชี้แจงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย โดยการให้ทดลอง ปฏิบัติจริง

8.2 ผู้นิเทศให้คำปรึกษาหารือแก่ครูที่มีปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

8.3 ผู้นิเทศสังเกตการสอนของครูแต่ละชั้น และการจัดกิจกรรมอื่น ๆ เป็นครั้งคราว เพื่อสังเกตว่าครูผู้สอนใช้วิธีการประชาธิปไตยหรือไม่

8.4 สังเกตพฤติกรรมนักเรียนในขณะที่อยู่ในห้องเรียน นอกห้องเรียน และขณะที่ทำกิจกรรมว่ามีพฤติกรรมประชาธิปไตยหรือไม่

๑. การประเมินโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา โดยผู้บริหารและคณะครูร่วมกันประเมินผลการดำเนินการตามคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ตั้งแต่เริ่มนำกิจกรรมประชาธิปไตยสู่โรงเรียนจนถึงสิ้นสุดปีการศึกษาแรกของการดำเนินการ โดยมีแนวทางการศึกษารายละเอียดดังนี้

- ๑.1 ประเมินความเหมาะสมของการวางแผนในการทำงาน
- ๑.2 ประเมินสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย
- ๑.3 ประเมินการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย
- ๑.4 การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ ประเมินเกี่ยวกับ
 - ๑.4.1 พฤติกรรมของนักเรียนและครู
 - ๑.4.2 ผลงานดีเด่นและปัจจัยที่ทำให้เกิดผลงานดีเด่น
 - ๑.4.3 ความเปลี่ยนแปลงของครูและนักเรียนในโรงเรียน
 - ๑.4.4 ข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528)

สรุปได้ว่า การบริหารโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นภารกิจหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติในระดับโรงเรียนคือ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูในโรงเรียนจะต้องให้ความสนใจในการศึกษารายละเอียดของโครงการ วิธีการดำเนินงานตามโครงการ และกำหนดบทบาทในการปฏิบัติงานของบุคลากรแต่ละฝ่ายให้ชัดเจนจะช่วยให้การดำเนินงานตามโครงการ เป็นไปอย่างได้ผล

โครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

1. หลักการและเหตุผล

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของนักเรียน เพราะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่ต้องรับรู้และเรียนรู้วิถีชีวิตประชาธิปไตย และระบบประชาธิปไตย แต่การรับรู้และเรียนรู้จากสังคมเป็นการเรียนรู้ทางอ้อม โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ และบังคับเด็กทุกคนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์ให้เข้าเรียน จึงมีนักเรียนเข้าศึกษาในระดับนี้

เป็นจำนวนมาก แต่นักเรียนส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาจากระดับประถมศึกษา แล้วไม่สามารถเรียนต่อในระดับสูงได้ การเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษา จึงเป็นโอกาสเดียวที่คนส่วนใหญ่ของประเทศได้เข้ารับการศึกษาในระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ตระหนักในความสำคัญเรื่องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของนักเรียนและระบบการปกครองของประเทศ ทั้งการจัดการศึกษาให้ตรงตามหลักสูตรประถมศึกษา จึงเห็นสมควรให้โรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดทั่วประเทศ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 ตามเป้าหมายที่ต้องการให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 3 ประการคือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ให้นักเรียนเรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยและระบบประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อกระตุ้นและ เสนอแนะแนวทางการให้การศึกษา เกี่ยวกับประชาธิปไตย ในด้านวิธีการ
- 2.2 เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้แต่ละจังหวัดดำเนินการจัดโรงเรียน ให้เป็นตัวอย่างด้านประชาธิปไตยให้กับชุมชนและท้องถิ่น
- 2.3 เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน ควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร
- 2.4 เพื่อให้นักเรียนประถมศึกษาได้ปฏิบัติจริงในเรื่องวิถีชีวิตประชาธิปไตย และระบบประชาธิปไตย
- 2.5 เพื่อให้นักเรียนประถมศึกษาเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย ตามคุณลักษณะ ที่ต้องการเน้น 3 ประการ คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

3. เป้าหมาย

3.1 จัดประกวดโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่น ระดับจังหวัด ปีการศึกษา 2531 จังหวัดละ 1 โรงเรียน รวม 73 จังหวัด

3.2 สนับสนุนให้โรงเรียนประถมศึกษา ที่ได้รับการคัดเลือกการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นระดับอำเภอ ปีการศึกษา 2531 ได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน จำนวน 729 อำเภอ ๆ ละ 3 โรงเรียน รวม 2,187 โรงเรียน

3.3 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด จัดอบรมศึกษานิเทศก์อำเภอและผู้แทนโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือก อำเภอละ 3 โรงเรียน รวม 2,916 คน

3.4 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดประชุมสัมมนาศึกษานิเทศก์จังหวัดผู้รับผิดชอบโครงการฯ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประชาธิปไตย โดยกระบวนการกลุ่ม จำนวน 73 คน

3.5 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดประชุมสัมมนาผู้แทนโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมประชาธิปไตยดีเด่นระดับจังหวัด ปีการศึกษา 2531 จำนวน 73 คน

3.6 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดทำเทปโทรทัศน์ (วีดีโอเทป) โดยจัดทำในระบบยูเมติก จำนวน 2 เรื่อง ความยาวเรื่องละประมาณ 30-45 นาที

3.7 อัดสำเนาเทปโทรทัศน์ให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดต่าง ๆ 80 ม้วน

3.8 นิเทศ ติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการระดับจังหวัด อำเภอ และโรงเรียน เขตละ 1 จังหวัด รวม 12 จังหวัด

4. ขั้นตอนการดำเนินงาน

4.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานตามโครงการแก่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดทุกแห่ง

4.2 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สนับสนุนให้โรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นระดับอำเภอ พัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนตัวอย่างระดับอำเภอ อำเภอละ 3 โรงเรียน รวม 2,187 โรงเรียน

4.3 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด จัดประกวดโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นระดับจังหวัด ปีการศึกษา 2531

4.4 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดสัมมนาโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นระดับจังหวัด

4.5 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดทำเทปโทรทัศน์ (วีดีโอเทป) ในระบบยูเมติก จำนวน 2 เรื่อง เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ และอัดสำเนาเทปโทรทัศน์ทั้ง 2 เรื่อง จำนวน 80 ม้วน ส่งให้จังหวัด

4.6 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประชุมสัมมนาศึกษานิเทศก์จังหวัดผู้รับผิดชอบโครงการ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประชาธิปไตยใช้หลักกระบวนการกลุ่ม

4.7 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ โรงเรียน

5. การติดตามประเมินผล

5.1 ระหว่างดำเนินการ

5.1.1 รายการที่จะประเมิน

- จำนวนโรงเรียนที่มีระดับคุณภาพในเกณฑ์น่าพึงพอใจ
- จำนวนโรงเรียนที่มีระดับคุณภาพการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในระดับที่น่าพึงพอใจของแต่ละสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
- จำนวนเอกสารคู่มือการจัดกิจกรรม
- รายละเอียดการใช้จ่ายงบประมาณ
- จำนวนบุคลากรผู้ชำนาญการ
- พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน

5.1.2 วิธีการประเมิน

- การกรอกแบบสอบถาม
- การสัมภาษณ์
- การสังเกต

5.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

- แบบสอบถาม
- แบบสัมภาษณ์
- แบบสังเกต
- แบบรายงานผลการดำเนินงาน

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดทั่วประเทศ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย โดยสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่ต้องการ เน้น 3 ประการ คือ การวางธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

ในปีงบประมาณ 2533 นั้น การดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินงานในลักษณะเดียวกับ ปีงบประมาณ 2532 แต่มีส่วนที่เพิ่มเติมคือ การสนับสนุนค่าวัสดุให้โรงเรียนที่ได้รับคัดเลือก เป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่นระดับอำเภอ ปีการศึกษา 2530-2533 อำเภอละ 3 โรงเรียน รวมเป็นอำเภอละ 12 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2532 ก)

ภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

ภารกิจของสำนักงานการศึกษาจังหวัด

สำนักงานการศึกษาจังหวัด เป็นหน่วยงานที่จะต้องประสานนโยบายในระดับชาติ ลงสู่ระดับอำเภอ ดังนั้น ภารกิจที่จะต้องดำเนินการมีดังนี้

1. ประชุมชี้แจงบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจตรงกันทุกระดับ

ในการดำเนินงานตามโครงการ บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเข้าใจจุดหมาย ขอบข่าย วิธีดำเนินงานตามโครงการ เป็นอย่างดี จึงจะทำให้การบริหารโครงการนั้นมีประสิทธิภาพ บุคลากรที่จะต้องทำความเข้าใจประกอบด้วย

1.1 ผู้บริหารระดับจังหวัดและอำเภอ ได้แก่ ผู้อำนวยการการศึกษาจังหวัด ผู้ช่วยผู้อำนวยการการศึกษาจังหวัด หัวหน้าการศึกษาอำเภอ และผู้ช่วยหัวหน้าการศึกษาอำเภอ

1.2 ผู้ปฏิบัติในระดับจังหวัด และอำเภอ ได้แก่ หัวหน้าศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศก์จังหวัด และศึกษานิเทศก์อำเภอ

2. สนับสนุนสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ดังนี้

- 2.1 ให้ความรู้ด้านเทคนิคการสอนที่จะส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย
- 2.2 ให้บริการสื่อและเอกสารประกอบ เช่น วิทยุเทป สไลด์ แผ่นภาพ
- 2.3 จัดสรรงบประมาณสนับสนุน
- 2.4 ประชาสัมพันธ์โครงการของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ

โรงเรียนต่อชุมชน

- 2.5 สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานในโรงเรียนที่จัดกิจกรรมดีเด่น

3. การนิเทศ ติดตาม กำกับ ดูแล โดย

- 3.1 สร้างเครื่องมือนิเทศ
- 3.2 กำหนดแนวทางในการนิเทศร่วมกับโครงการอื่น หรือการบูรณาการ

โครงการ

- 3.3 สรุปผลการดำเนินงานร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอทุกภาคเรียน

4. การประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ

- 4.1 จัดประกวดโรงเรียนที่จัดกิจกรรมดีเด่นระดับจังหวัด
- 4.2 ประเมินโครงการตามแบบประเมินของสำนักงานคณะกรรมการ

ประถมศึกษาแห่งชาติ

5. ประชุมสัมมนาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการทุกปี

ภารกิจของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดโรงเรียนมากที่สุด เป็นหน่วยงานประสานนโยบายจากจังหวัดสู่โรงเรียน บุคลากรในระดับอำเภอจึงจำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการดำเนินงานตามโครงการให้บรรลุเป้าหมาย บุคลากรระดับอำเภอแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

1. ผู้บริหารระดับอำเภอ ได้แก่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ และผู้ช่วยหัวหน้า
การประถมศึกษาอำเภอ

2. ศึกษาพิเศษอำเภอ ได้แก่ ศึกษาพิเศษอำเภอทุกคน

ภารกิจที่บุคลากรของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. จัดประชุมสัมมนาครูวิชาการสำนักงานกลุ่มโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน และ
ครูผู้รับผิดชอบโครงการในโรงเรียน เพื่อให้เข้าใจแนวปฏิบัติตามคู่มือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย
ในโรงเรียน

2. สนับสนุนโรงเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย
ดังนี้

2.1 ให้ความรู้ด้านเทคนิคการสอนเพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย

2.2 ช่วยประสานงานกับทางจังหวัด (ศูนย์วิชาการจังหวัด) ในเรื่องการบริหาร
ในการยืมสื่อ หรือจัดทำเอกสารประกอบเพิ่มเติม

2.3 สนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานโรงเรียนที่จัดกิจกรรมดีเด่นภายในอำเภอ

2.4 ประชาสัมพันธ์โรงเรียนที่จัดกิจกรรมได้ดีเด่นภายในอำเภอ

3. นิเทศ ติดตาม กำกับ โดยใช้เครื่องมือในการนิเทศ เช่น แบบสังเกตการจัด
กิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน

4. ประชุมสรุปผลโครงการประจำปี

ภารกิจของโรงเรียน

บุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูทุกคนในโรงเรียนจะ
ต้องเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงานจึงจะสามารถนำแนวคิดในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย ไปปฏิบัติ
ในการดำเนินงานตามโครงการ ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และเลือก คณะครูในโรงเรียนอีกประมาณ 3 คน และครูวิชาการสำนักงานกลุ่มโรงเรียน ร่วมกันเป็น วิทยากรศึกษาดูมือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน วางแผนให้ความรู้แก่ครู

2. คณะวิทยากรระดับโรงเรียนจัดประชุมสัมมนาคณะครูในโรงเรียน เพื่อชี้แจง โครงการแนวปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการ :

3. ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของโรงเรียน ประกอบด้วย ครูวิชาการโรงเรียน ตัวแทนครูผู้สอนแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ครูผู้รับผิดชอบงานกิจกรรมนักเรียน โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน ครูผู้รับผิดชอบเป็นเลขานุการ คณะกรรมการดำเนินงาน มีหน้าที่

3.1 วางแผนกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งในและ นอกห้องเรียน เพื่อกำหนดเป็นแนวปฏิบัติของโรงเรียน

3.2 ประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการของโรงเรียนทุกภาคเรียน เสนอผู้บริหารโรงเรียน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการ

3.3 ประสานงานกับกลุ่มโรงเรียนหรืออำเภอ เพื่อขอความร่วมมือในด้าน ต่าง ๆ

3.4 ประชาสัมพันธ์ในโครงการ โดยจัดป้ายนิเทศแสดงผลงาน จัดทำเอกสาร จัดนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ

4. ผู้บริหารนำแนวคิดและนโยบายตามโครงการ เสนอในการประชุมคณะกรรมการ ศึกษาของโรงเรียน เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการและเพื่อประโยชน์ในการขอความร่วมมือกับชุมชน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

5. นิเทศติดตามผลโครงการโดย ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการโรงเรียน หรือคณะกรรมการที่ผู้บริหารโรงเรียนแต่งตั้ง

6. ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องสนับสนุนและส่งเสริม เนการดำเนินงานตามโครงการ โดยสนับสนุนในด้านทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ

7. คณะครูและนักเรียนร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน ทั้งในเรื่องของวิถีประชาธิปไตย และระบบประชาธิปไตย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531)

ตามภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย ในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่าบุคลากรในหน่วยงานแต่ละระดับจะต้องเข้าใจจุดมุ่งหมาย ขอบข่ายของโครงการ และวิธีการดำเนินงานตามโครงการ ตลอดจนมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานทุกระดับ เป็นอย่างดี จึงจะทำให้การดำเนินงานตามโครงการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ส่งเสริมการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย

จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย ในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2532 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532) พบว่า ในการส่งเสริมให้การดำเนินงานตามโครงการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้บริหารทุกระดับ
2. ศึกษานิเทศก์จังหวัดและศึกษานิเทศก์อำเภอ
3. ครูผู้รับผิดชอบโครงการและคณะครูในโรงเรียน
4. นักเรียน
5. ชุมชน

1. ผู้บริหารระดับจังหวัด อำเภอ และโรงเรียน

ผู้บริหารทุกระดับ เป็นบุคลากรที่สำคัญที่จะให้การดำเนินงานตามโครงการสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่นั้น ผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจจุดมุ่งหมาย ขอบข่าย และวิธีดำเนินงานตามโครงการเป็นอย่างดี จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานพบปัญหาในการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้บริหาร ได้แก่ ผู้บริหารมีความเห็นว่า โครงการนี้จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตย และเป็นนามธรรมมองไม่เห็นรูปแบบที่ชัดเจน ไม่เข้าใจหลักการ จุดมุ่งหมาย ขอบข่ายของโครงการ ขาดการนิเทศภายในอย่างต่อเนื่อง และมักไม่เห็น

ความสำคัญของโครงการ ดังนั้น ในการบริหารโครงการจึงควรพิจารณาบุคลากรหลักในการพิจารณาโดยขยาย แนวทางการดำเนินงาน ร่วมกันศึกษา วางแผนการปฏิบัติงานและวางแผนการนิเทศ จัดประชุมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร จัดการศึกษาดูงานบ้างตามโอกาส

2. ศึกษา นิเทศ จังหวัดและศึกษา นิเทศ อำเภอ

ศึกษา นิเทศ เป็นบุคลากรกลุ่มหนึ่งซึ่งปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมการนำนโยบายหลักการมาสู่การปฏิบัติ โดยมีจุดหมายและวิธีการ คือ ชี้แจงโครงการ จัดประชุมสัมมนาในการวางแผนให้ความรู้แก่บุคลากรระดับกลุ่มโรงเรียน ตลอดจนวางแผนในการนิเทศติดตาม ให้คำแนะนำในแนวทางของโรงเรียนให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานพบว่า ศึกษา นิเทศ ไม่มีเวลาในการนิเทศโครงการเท่าที่ควร เนื่องจากต้องรับผิดชอบโครงการหลายโครงการ ขาดการบูรณาการโครงการที่ดี การนิเทศขาดความต่อเนื่อง จึงไม่ติดตามผลการนิเทศเท่าที่ควร เน้นรูปแบบในด้านระบบประชาธิปไตยมากกว่าวิถีชีวิตประชาธิปไตย การประเมินผลการปฏิบัติงานประจำวันของนักเรียนในการจัดกิจกรรมกลุ่มศึกษา นิเทศ ไม่ได้เน้นให้ครูปฏิบัติทุกครั้ง ขาดการเสนอแนะการใช้คำถามการอภิปราย สรุป วิเคราะห์ การใช้เหตุผลต่าง ๆ แก่ครู ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ศึกษา นิเทศ ควรจะได้ทำความเข้าใจและปฏิบัติได้ตามแนวทางที่เหมาะสม จะช่วยแก้ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และโรงเรียน

3. ครูผู้รับผิดชอบโครงการและคณะครูในโรงเรียน

โรงเรียน เป็นหน่วยปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การดำเนินงานโครงการประสบผลสำเร็จ โดยครูทุกคนจะต้องเข้าใจขั้นตอนการดำเนินงาน โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบโครงการต้องเป็นบุคลากรหลักในการนำแนวคิดในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยไปปฏิบัติ โดยวางแผนกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อกำหนดเป็นแนวปฏิบัติของโรงเรียน ประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการของโรงเรียนเสนอผู้บริหาร เพื่อหาทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค ประสานงานกับกลุ่มโรงเรียน อำเภอ เพื่อขอความร่วมมือในด้านสื่อ เอกสาร ความรู้ต่าง ๆ มีการประชาสัมพันธ์โครงการเพื่อขอความร่วมมือกับชุมชน และนิเทศภายในอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้คณะครูในโรงเรียนต้องให้ความร่วมมือกับผู้บริหาร

และผู้รับผิดชอบโครงการ ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ไม่ใช่แยกสอนเฉพาะเรื่องประชาธิปไตย คณะครูในโรงเรียนจึงมีความสำคัญยิ่งในการปลูกฝังพฤติกรรมประชาธิปไตยแก่นักเรียน

4. นักเรียน

เป้าหมายของการดำเนินงานตามโครงการ คือ ต้องการให้นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย ฉะนั้นในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของโครงการจะสังเกตได้จากนักเรียน นักเรียนจะเป็นผู้ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ ซึ่งโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยมีเป้าหมายต้องการดูตัวนักเรียนว่ามีพฤติกรรมประชาธิปไตย ตามคุณลักษณะที่ต้องการ เน้นในด้าน การวางธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เกิดพฤติกรรมประชาธิปไตยที่เด่นชัด โดยเฉพาะในด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ในการจัดกระบวนการกลุ่มนักเรียนขาดการวิเคราะห์ วิจัย ขาดหลักการอภิปราย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าพูดไม่กล้าแสดงออก ขาดการวางแผนในการทำงานและการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ดังนั้น เพื่อความสำเร็จของโครงการ ผู้บริหารโรงเรียนและครูทุกคนควรจะได้เอาใจใส่และติดตามในการปลูกฝังและพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยแก่นักเรียน

5. ชุมชน

ในการพัฒนาประชาธิปไตยสู่ชุมชนกระทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความพร้อม ความเหมาะสมของโรงเรียนแต่ละโรงเรียน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การขยายผลทางอ้อมคือ การปลูกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตย เมื่อนักเรียนจบแล้วเข้าไปอยู่ในสังคมนั้น ๆ ก็สามารถนำวิธีการประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิตในทางที่ดีต่อไป ส่วนการขยายผลการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยทางตรง เพื่อต้องการให้บุคลากรในชุมชนได้เรียนรู้พฤติกรรมประชาธิปไตยและระบบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชนด้วยการ เชิญชวนให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและโรงเรียนก็ต้องเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วย

ดังนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น ในการดำเนินงานโครงการจะบรรลุเป้าหมายหรือประสบผลสำเร็จเพียงใด องค์ประกอบแต่ละระดับจะต้องประสานสัมพันธ์กัน และปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตามเป้าหมายของโครงการ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษานั้น ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดให้โรงเรียนสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยให้นักเรียนได้เรียนรู้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยการเรียนรู้ และการปกครอง นอกจากการสอนความรู้พื้นฐานประชาธิปไตยตามหลักสูตรแล้ว ครูสามารถสร้างเสริมประชาธิปไตย โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้เสนอแนะไว้ในคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาว่า "...องค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยคือ การฝึกฝนให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ด้วยวิธีการกระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะช่วยสร้างเสริมประชาธิปไตยให้นักเรียนได้มากที่สุด...

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงการแยกสอนเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเพียงเดียวหรือเรียนแต่เรื่องประชาธิปไตยตลอดทั้งวัน หากหมายถึงการใช้ทุกเนื้อหา ทุกกิจกรรมที่ครูให้นักเรียน เป็นสื่อในการฝึกนักเรียนให้เกิดทั้งความรู้ตามเนื้อหาวิชา และเกิดวิถีชีวิตประชาธิปไตย..."

แนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ประกอบด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนการสอน คือ ครู นักเรียน เนื้อหาวิชาตามกลุ่มประสบการณ์ สื่อการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

2. กระบวนการเรียนการสอน เป็นส่วนสำคัญที่สุดในการพัฒนานักเรียนให้เกิด พฤติกรรมประชาธิปไตย ถ้าครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้โอกาสนักเรียนร่วมกัน ทำ ร่วมกันวางแผนงาน ร่วมกันประเมินผล พฤติกรรมนักเรียนที่เกิดขึ้นจะมีแนวโน้มเป็น ประชาธิปไตย

3. ผลที่เกิดขึ้น เมื่อครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการ กลุ่มและฝึกให้นักเรียนได้รู้จักการสร้างข้อตกลงในห้องเรียน รู้จักควบคุมตนเอง และจัดกิจกรรม ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาแล้ว ผลที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ได้แก่ ความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และพฤติกรรมประชาธิปไตย บทบาทกระบวนการประชาธิปไตย

4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุผล หรือไม่ ระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงต้องมีการประเมินผลตลอดเวลา ทั้งโดยครู เป็นผู้ประเมินผลการจัดกิจกรรมและประเมินผลการเรียนของนักเรียน หรือนักเรียนประเมินผล การทำงานกลุ่มและประเมินผลการเรียนของตนเอง ในการประเมินผลการทำงานของกลุ่มครู ต้องวัดและประเมินด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การสอบถาม การตรวจผลงาน การสังเกต และการสร้างสถานการณ์ทดสอบ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ จัดตามหลักสูตรประถมศึกษา ในทุกกลุ่มประสบการณ์คือ กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และ กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกลุ่มประสบการณ์เหล่านี้ ครูผู้สอน ต้องเน้นให้นักเรียนได้ฝึกฝนในเรื่องการใช้กระบวนการกลุ่มให้มากที่สุด ทั้งในเรื่องของการเรียน และการทำงาน

2. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยและระบบประชาธิปไตยให้นักเรียน โดยแบ่งลักษณะของ กิจกรรมเป็น 2 อย่าง คือ

2.1 กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นกิจกรรมนอกห้องเรียนที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ที่ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งโรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมได้ตามความพร้อมของโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าว เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเองของนักเรียน กิจกรรมห้องสมุด กิจกรรมตรวจสอบสภาพ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ เป็นต้น

2.2 กิจกรรมร่วมกับชุมชน เป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่มของนักเรียน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือนักเรียนเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมคณะกรรมการกิจกรรมหมู่บ้านในโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาชุมชน กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจะดำเนินการ เมื่อมีความพร้อมพอสมควร คือ ผ่านการฝึกเรื่องกระบวนการกลุ่มในห้องเรียนแล้ว จึงดำเนินการขยายผลการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนสู่ชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

การประเมินผลการสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน

การประเมินผลการสร้างเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตย จะประเมินใน 4 จุดที่สำคัญคือ

1. รูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม ช่วยฝึกฝนให้นักเรียนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย และระบบประชาธิปไตยได้หรือไม่
2. องค์กรประกอบในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ครู นักเรียน สื่อ สภาพแวดล้อม บรรยากาศ องค์กรประกอบดังกล่าวส่งเสริมการสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยได้หรือไม่
3. กระบวนการดำเนินงานกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งจะเน้นกระบวนการกลุ่มทุกขั้นตอน
4. ผลที่ได้รับ คือ การประเมินความรู้และทักษะในระบบประชาธิปไตย และการประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตย

ขั้นตอนการประเมิน

คณะกรรมการประเมินผล ควรมีอย่างน้อย 3 คน ทำงานร่วมกับผู้บริหารและครู ผู้รับผิดชอบโครงการ ในการประเมินผลจะมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดเกณฑ์การประเมิน คณะกรรมการประเมินและผู้รับผิดชอบโครงการจะต้องร่วมกันกำหนดเกณฑ์ที่พึงประสงค์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน
2. การสร้างเครื่องมือประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมี 2 ประเภท ดังนี้
 - 2.1 เครื่องมือประเมินความรู้ความคิด หรือ เจตคติ อาจใช้แบบทดสอบ แบบสอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์
 - 2.2 เครื่องมือประเมินพฤติกรรมหรือทักษะในระบบประชาธิปไตย อาจใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบจัดอันดับคุณภาพ
3. วิธีการประเมิน การประเมินพฤติกรรมหรือทักษะในระบบประชาธิปไตย มี 2 วิธี
 - 3.1 การประเมินโดยอ้อม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เป็นต้น
 - 3.2 การประเมินโดยตรง หรือการประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรมด้านการปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต อาจเป็นแบบสำรวจรายการหรือแบบจัดอันดับคุณภาพก็ได้
4. การรายงาน คณะกรรมการจะต้อง เสนอแนะและรายงานให้ผู้บริหารทราบ เมื่อการดำเนินงานโครงการสิ้นสุดแล้ว

จากการประเมินผลดังกล่าว จะช่วยให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปด้วยดี โดยทางโรงเรียนจะต้องกำหนดระยะเวลาในการประเมิน เกณฑ์การประเมิน องค์ประกอบในการประเมิน การสร้างเครื่องมือและกำหนดวิธีการประเมินไว้ให้ชัดเจน และคณะกรรมการประเมินถือปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ทุกขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531)

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นการใช้กระบวนการกลุ่มฝึกฝนให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ก่อน แล้วจึงฝึกทักษะระบบประชาธิปไตย เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย สมควรแล้วจึงขยายประชาธิปไตยจากโรงเรียนสู่ชุมชน ส่วนการประเมินผลการจัดกิจกรรมนั้นจะต้องประเมินทั้งด้านพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนและการดำเนินงานโดยส่วนรวม

การดำเนินงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

จากลักษณะการบริหารโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตย ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้ว ได้นำมาสรุปเป็นขอบเขตเพื่อศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนต้นแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ในด้านการเตรียมการดำเนินงาน การดำเนินงาน และการประเมินผลการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมดำเนินงาน

- 1.1 การกำหนดนโยบาย
- 1.2 การเตรียมบุคลากร
- 1.3 การจัดทำโครงการ
- 1.4 การเตรียมงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก
- 1.5 การเตรียมเครื่องมือนิเทศและเครื่องมือประเมินผล

2. การดำเนินงาน

- 2.1 การประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน
- 2.2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
- 2.3 การประสานงาน
- 2.4 การประชาสัมพันธ์
- 2.5 การนิเทศ ติดตามผล

3. การประเมินผลการดำเนินงาน

3.1 การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ

3.2 การประเมินพฤติกรรมนักเรียน

3.3 การสรุปผลการดำเนินงาน

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในลักษณะของงานด้านต่าง ๆ ยิ่งขึ้น จึงขอกล่าวถึงรายละเอียดของการดำเนินงานในแต่ละด้านพอสังเขป ดังนี้

1. การเตรียมดำเนินงาน

การดำเนินงานที่เป็นระบบจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนการเตรียมดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ บาร์นาร์ด (Barnard, 1972) ได้ให้ทัศนะว่า "การดำเนินงานที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพนั้นคือ การดำเนินงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยมีการเตรียมการอย่างดีและผลที่ได้จะเป็นไปตามความคาดหวัง การเตรียมดำเนินงานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่โรงเรียนควรปฏิบัติ ดังนี้

1.1 การกำหนดนโยบาย นโยบาย หมายถึง ข้อความทั่วไปซึ่งใช้สำหรับเป็นเครื่องนำทางสำหรับการบริหารงานต่าง ๆ (Longenecker, 1981) หรือหลักการที่กำหนดขึ้น โดยองค์การเพื่อเป็นแนวทางในการควบคุมการกระทำซึ่งโดยปกติเกิดขึ้นโดยสภาวะซ้ำ ๆ กัน (อนันต์ เกตุวงศ์, 2526) การกำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดไว้ล่วงหน้า จะเป็นแนวทางสำหรับดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นโยบายที่ดีมีความสำคัญคือ

1. ช่วยสนับสนุนให้มีการตัดสินใจที่ถูกต้อง
2. เป็นการควบคุมขั้นพื้นฐานสำหรับการบริหารงาน
3. ทำให้เกิดความแน่นอนในการประสานงานการปฏิบัติงาน
4. ช่วยลดเวลาที่ต้องใช้ในการตัดสินใจ

1.2 การเตรียมบุคลากร การเตรียมบุคลากร เป็นการจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดสรรบุคลากรที่เหมาะสมสำหรับปฏิบัติงานในหน้าที่ การเตรียมความพร้อมบุคลากรในด้านความรู้ความเข้าใจในงาน เช่น การชี้แจงนโยบาย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการปฏิบัติ และบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การเตรียมความพร้อมบุคลากรในด้านความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน (วาณี เอี่ยมศรีทอง, 2529)

การเตรียมความพร้อมบุคลากรที่ดี ควรมีการเตรียมทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ซึ่ง สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์ (2524) กล่าวว่า "การเตรียมคนในแง่ปริมาณได้มีการดำเนินงานพอสมควร เช่น การหาอัตรากำลัง และคนที่มีความสมบัติตามสายงานมาบรรจุ ฝึกคนให้มีความรู้และทักษะในงานที่จะทำต่อไป แต่การเตรียมที่มักไม่ได้ทำกันคือ การเตรียมใจในที่นี้หมายถึง การเตรียมให้คนร่วมปฏิบัติงานตามแผน โดยไม่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางตรงกันข้าม"

กิติมา ปริติติลล (2532) ได้กล่าวถึง การพัฒนาบุคลากรว่ามีจุดหมายที่จะเพิ่มพูน และปรับปรุงคุณภาพของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่" และได้เสนอการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาบุคลากรในทางปฏิบัติไว้ดังนี้

1. พาไปสังเกตการณ์การทำงานในบางโอกาส
2. ส่งไปศึกษาดูงาน
3. จัดประชุมสัมมนาและฝึกอบรม
4. ส่งเข้าประชุม เรื่องที่เกี่ยวกับงาน
5. จัดเอกสารทางวิชาการให้เพียงพอ
6. จัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงานให้พอใช้
7. การอ่านแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฟังปาฐกถาทางวิชาการ เป็นต้น

1.3 การจัดทำโครงการ โครงการ หมายถึง แผนงานหรือส่วนหนึ่งของแผนงานที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการ โดยสามารถวิเคราะห์และประเมินได้อย่างอิสระ หน่วยงาน (Little และ Mirrlees, 1974) หรือโครงการเป็นการกำหนดการปฏิบัติงาน ในรายละเอียดให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ประชุม รอดประเสริฐ, 2529)

บัญญัติ กุศลสถาพร และคณะ (2526) กล่าวถึงโครงการว่า "โครงการประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญคือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการดำเนินการ ทรัพยากรที่ต้องใช้ การประเมินหรือติดตามผล ผู้รับผิดชอบโครงการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และพื้นที่ปฏิบัติ" ดังนั้น ในการเตรียมดำเนินงานจึงต้องมีผู้รับผิดชอบในการจัดทำโครงการ กำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้

1.4 การเตรียมงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2529) ได้กล่าวถึงทรัพยากรของการบริหารการศึกษา 4 m's ว่า ในการจัดการศึกษาเราต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานที่เรียกว่า 4 m's มาก กล่าวคือ

1. Management	ด้านการจัดการ
2. Man power	ด้านบุคลากร
3. Money	ด้านงบประมาณ
4. Material	ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก

ธงชัย สันติวงษ์ (2530) กล่าวว่า งบประมาณ ได้แก่ แผนซึ่งประกอบด้วยข้อความซึ่งคาดหมายผลที่คิดไว้ล่วงหน้าและแสดงออกมาเป็นตัวเลข บางครั้งงบประมาณอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า แผนที่เป็นตัวเลข ส่วนวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับงบประมาณ อุทัย บุญประเสริฐ (2528) กล่าวว่า งานงบประมาณจะเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งงบประมาณ ซึ่งเป็นเรื่องของการกำหนดแผนงานและโครงการที่จะทำในแต่ละปี โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน กำหนดกรอบวงเงินงบประมาณค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด จากทั้งงบประมาณแผ่นดินและจากเงินนอกงบประมาณ หรือบริหารโครงการ การดำเนินงานให้สอดคล้องกับวงเงินงบประมาณที่ได้รับ

งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน เพราะวัสดุอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกจะมีเพียงพอก็ต่อเมื่อโรงเรียนได้รับงบประมาณใช้จ่ายอย่างเพียงพอ และมีการเตรียมการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละด้านอย่างเหมาะสม

กาญจนา ศรีกาพลินธุ์ (2531) ให้ข้อเสนอแนะในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนี้

1. ควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับกิจการ จะต้องประเมินสภาพสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่มีอยู่จริง เพื่อจะรู้ว่ายังขาดสิ่งใดบ้าง จะได้จัดมาสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

2. ควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้ทำงานเท่าเทียมกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในโปรแกรมด้านอื่น ๆ

3. จะต้องรู้ยุทธศาสตร์ในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ เพื่อผู้เชี่ยวชาญแต่ละฝ่ายจะได้ใช้งานตามหน้าที่ของเขาได้อย่างเต็มที่

Crow และคณะ (1961) กล่าวถึง ปัจจัยต่าง ๆ ว่า "ถ้าเราต้องการจัดการศึกษาให้ได้ประโยชน์แก่นักเรียนอย่างเต็มที่แล้ว เราจะต้องจัดหาเงินไว้เพื่อดำเนินการอย่างเพียงพอให้ได้มาซึ่งผู้นำที่ทุ่มเท เสียสละ ได้ครูที่มีความรู้ความสามารถและได้ตัวอาคารที่ดีที่สุด ตลอดจนได้วัสดุอุปกรณ์มาใช้อย่างเพียงพอจริง ๆ "

1.5 การเตรียมเครื่องมือนิเทศและเครื่องมือประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึงเครื่องมือนิเทศว่า หมายถึง "สิ่งที่ใช้ในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้นิเทศทราบถึงที่มาของปัญหา ความต้องการ และวางแผนแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เครื่องมือเหล่านี้ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบประเมินค่า แบบสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น ส่วนสื่อการนิเทศได้แก่ สไลด์ วิดีโอเทป เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น"

เครื่องมือประเมินผล เป็นสิ่งที่ใช้ตรวจสอบประเมินประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เครื่องมือที่ใช้ประเมิน ได้แก่ แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบสำรวจ แบบตรวจสอบการปฏิบัติงาน แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532ข) ได้เสนอแนวทางในการสร้างสื่อ เครื่องมือ และการใช้ ดังนี้

1. ตัดสินใจเลือกใช้สื่อ เครื่องมือใด ให้พิจารณาจากข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการเป็นสำคัญ
2. ตัดสินใจเลือกใช้สื่อ เครื่องมือใด พิจารณาลักษณะเฉพาะของวัสดุอุปกรณ์นั้น ๆ ว่า มีจุดดี จุดเด่น และข้อพึงระวังอย่างไร
3. ดำเนินการสร้างสื่อ เครื่องมือ โดยคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้
 - 3.1 กำหนดเนื้อหา
 - 3.2 กำหนดวัตถุประสงค์
 - 3.3 กำหนดรูปแบบ (การใช้งาน)
4. ทดลองใช้สื่อ เครื่องมือทุกชนิดที่สร้างขึ้นทุกครั้ง

5. การประเมินผล คำนึงถึงวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

5.1 เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการเรียนการสอนและการทำงานของครู

5.2 เพื่อหาทางปรับปรุงหรือพัฒนาสื่อ เครื่องมือให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

2. การดำเนินงาน

เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนด เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ขอบเขตของการดำเนินงานมีดังนี้

2.1 การประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน การประชุมชี้แจง เป็นการประชุมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้แจงเรื่องราวบางอย่าง หรือเป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ในการดำเนินงานตามโครงการ บุคลากรในโรงเรียนต้องเข้าใจ จุดหมาย ขอบข่าย วิธีดำเนินงานตามโครงการเป็นอย่างดี จึงจะทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานแก่บุคลากรในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดให้มีขึ้น

2.2 การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปนั้น ใช้วิธีการหลาย ๆ วิธี เช่น การบรรยาย การสาธิต การปฏิบัติทดลอง การแสดงบทบาทสมมุติ เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมวิธีใดก็ตาม ความมุ่งหมายสำคัญคือ ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่เรียนเป็นสำคัญ ในการจัดการเรียนการสอน ถ้าได้มีการปรับปรุงกระบวนการอีกเล็กน้อย โดยการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นกระบวนการเรียนการสอนก็จะช่วยสร้างเสริมคุณลักษณะต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายประการ เช่น ต้องการสร้างคุณลักษณะความเป็นประชาธิปไตยก็สามารถปลูกฝังได้

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร จึงไม่ได้หมายถึงการแยกสอนเนื้อหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการใช้เนื้อหาในทุกกิจกรรมที่ครูจัดขึ้น เป็นสื่อในการฝึกนักเรียนให้เกิดทั้งความรู้ในเนื้อหาวิชาและเกิดวิถีชีวิตประชาธิปไตย สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะช่วยพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนได้มากที่สุดคือการเรียนโดยการใช้กระบวนการกลุ่ม

การสร้างเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา จะเน้น 2 เรื่องคือ ระบบประชาธิปไตยที่เน้นในเรื่องกระบวนการกลุ่ม และวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งผู้สอนสามารถสร้างเสริมประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนโดยสอดแทรกในทุกกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ทั้งกิจกรรมตามหลักสูตร และกิจกรรมเสริมหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528)

กิจกรรมเสริมหลักสูตร หมายถึง ประสพการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการ ความสนใจ และส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียน นอกเหนือไปจากกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการเรียนการสอนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ อุปลินัย ค่านิยม และปลูกฝังเจตคติที่พึงประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของหลักสูตรกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร (สุมิตร คุณานุกร, 2523) หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น นอกเหนือจากการเรียนการสอนในหลักสูตร เพื่อส่งเสริมประสพการณ์ชีวิต การปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข โดยไม่เกี่ยวกับคะแนนในการวัดผลการศึกษา (เชาวน์ มณีวงษ์, ม.ป.ป.)

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา แบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในห้องเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมตามหลักสูตรประถมศึกษาที่จัดในแต่ละกลุ่มประสพการณ์ และกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยนอกห้องเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดนอกเวลาเรียนปกติ

2.3 การประสานงาน การประสานงานเป็นกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์เกี่ยวกับบุคคล วัตถุ และทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน โดยจะเกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับหน่วยงาน หรือระหว่างหน่วยงานหนึ่งกับอีกหน่วยงานหนึ่ง ซึ่งไม่จำกัดว่าหน่วยงานนั้นจะต้องมีเป้าหมายอย่างเดียวกันหรือหวังผลอย่างเดียวกัน แต่การประสานงานจะช่วยให้รู้ซึ่งกันและกันว่าใครกำลังทำกิจกรรมอะไรอยู่ และเพื่อเร่งรัดการทำงานให้เสร็จพร้อม ๆ กันในกรณีที่ต้องการผลอย่างนั้นให้เสร็จภายในเวลาเดียวกัน (นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, 2529)

จุมพล สวัสดิยากร (2520) กล่าวว่า การประสานงานจะทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ ประหยัดเงินและเวลา และลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่

นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2526) กล่าวว่า การประสานงานที่ดีต้องปฏิบัติดังนี้

1. จัดผังงานและกำหนดหน้าที่ในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน
2. มีระบบการติดต่อสื่อสารกันอย่างมีระบบ
3. มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการทำงานและการประชุม
4. ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์
5. มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างรอบคอบ

ในการดำเนินงานตามโครงการ จึงต้องมีการประสานงาน ทั้งระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมถึงชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

2.4 การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ โดยความหมายทั่วไปแล้ว หมายถึง วิธีการของสถาบันที่มีแผนและการกระทำต่อเนื่อง ในอันที่จะสร้างหรือยังให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถาบันกับกลุ่มประชาชน เพื่อให้สถาบันและกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจและสนับสนุนร่วมกัน ซึ่งกันและกัน อันเป็นประโยชน์ให้สถาบันนั้นดำเนินงานไปได้ผลดี สมความมุ่งหมาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความจริงและโดยมีประชาคติเป็นแนวบรรทัดฐาน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2526)

ในการดำเนินกิจการใด ๆ หากได้เปิดเผย เผยแพร่ให้ประชาชนหรือผู้ร่วมงานได้รู้ได้ทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ รวมทั้งเรื่องอื่น ๆ ตามสมควร หรือจงใจให้เขาเห็นด้วย หรือให้เขามีส่วนร่วมแล้ว กิจการนั้นก็จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไป (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526) ดังนั้น ในการประชาสัมพันธ์ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียน และการประชาสัมพันธ์กับชุมชน

การประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียนมีเป้าหมายสำคัญคือ ให้การดำเนินงานในโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สร้างความเข้าใจที่ตรงกันในทุกกลุ่มภายในโรงเรียน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในโรงเรียน โดยอาศัยความเข้าใจที่ตรงกันในทุกกลุ่มภายในโรงเรียน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในโรงเรียน โดยอาศัยความเข้าใจที่ตรงกัน รู้เท่ากัน ร่วมสุขและร่วมทุกข์ด้วยกัน กิจกรรมประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียน เช่น การประชุมครูและบุคลากรของโรงเรียน การตั้งคณะกรรมการ การจัดทำเอกสารคู่มือ การจัดทำเอกสารและวารสารประจำ การจัดสังสรรค์ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์กับชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนได้รู้จัก เข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมและกิจการของโรงเรียน ซึ่งจะนำมาซึ่งความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนในด้านต่าง ๆ อย่างดีพอ การสร้างชุมชนสัมพันธ์หรือการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน มีขอข่าย และการกระทำได้หลายวิธีดังนี้

1. การติดต่อหรือร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น การพบปะผู้นำของท้องถิ่น การเข้าร่วมกิจกรรมของท้องถิ่น การร่วมในการรณรงค์ต่าง ๆ ตลอดจนการจัดงานหรือร่วมจัดงานต่าง ๆ
2. การใช้เครื่องมือสื่อสารหรือสื่อมวลชนเข้ามาเสริมการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นปลิว โปสเตอร์ เป็นต้น
3. การสร้างโรงเรียนให้เป็นศูนย์ประชาคมและศูนย์กลางทางวิชาการ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมาร่วมชุมนุม ประชุม และทำกิจกรรมต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531)

2.5 การนิเทศ ติดตามผล การนิเทศเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ชารี มณีศรี (ม.ป.ป.) กล่าวว่า การนิเทศ หมายถึง การมองปัญหา การให้คำแนะนำช่วยเหลือ ปรับปรุงผลงานให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน

การนิเทศ ติดตามผล เป็นการติดตามและนิเทศให้ทำงานให้ได้ อุทัย บุญประเสริฐ (2528) กล่าวว่า การนิเทศ ติดตามผล เพื่อให้รู้ว่าเข้าใจตรงกันในเรื่องที่ได้รับมอบหมายหรือสิ่งการ วิธีการเป็นไปตามที่กำหนดหรือก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการหรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคใดในการทำงาน ต้องการช่วยเหลือสนับสนุนชี้แนะ เสริมแรงเพิ่มเติมในเรื่องใด โดยเฉพาะบ้าง จึงจะสามารถทำงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งมักจะออกมาในรูป

1. การติดตาม ดูแล
2. การช่วยเหลือ
3. การกำกับ
4. การสนับสนุน
5. การบำรุงขวัญ และกำลังใจ

3. การประเมินผลการดำเนินงาน

การประเมินผล เป็นขั้นตอนของการตรวจสอบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายหรือไม่ และมีประสิทธิภาพมากน้อย เพียงใด

สมพงษ์ เกษมสิน (2521) กล่าวว่า การประเมินผลการปฏิบัติงาน หมายถึง การประเมินค่าว่า ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนมีความสามารถในการปฏิบัติงานเพียงใด โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของงานตามระยะเวลาที่กำหนด

ภิญโญ สาร (2526) ได้กล่าวถึงการประเมินว่า การประเมินผลงานเป็นระยะ ๆ ต่อเนื่องกันไปไม่ขาดสาย มีความจำเป็นสำหรับหน่วยงานทุกชนิด วัตถุประสงค์สำคัญของการประเมินผลงานคือ การตรวจสอบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ดังนั้น ในการประเมินผลงานจึงต้อง เอาวัตถุประสงค์หรือ เป้าหมายของงานมาเป็นบรรทัดฐานที่ใช้วัดหรือประเมิน กระบวนการประเมินมีดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้แน่นอน
2. กำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมิน
3. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ
4. แปลข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2533) กล่าวถึง ข้อควรคำนึงในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. จะประเมินอะไร
2. ใครควร เป็นผู้ทำหน้าที่ประเมิน
3. จะประเมินบ่อยครั้ง เพียงใดในแต่ละปี
4. หัวข้อที่จะประเมินมีอะไรบ้าง
5. จะใช้วิธีการประเมินแบบใด
6. ผู้ปฏิบัติงานควรรับรู้ผลการประเมินมากน้อย เพียงใด

การประเมินผลการดำเนินงานที่โรงเรียนปฏิบัติประกอบด้วย

1. การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ
2. การประเมินพฤติกรรมประชาธิปไตยโดยนักเรียน
3. การสรุปผลการดำเนินงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วสันต์ พรหมบุญ (2522) ได้ศึกษา โปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ ครูบางคนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร นักเรียนไม่สนใจ ไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตร เวลาไม่เพียงพอ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ และผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ

พิระพงษ์ ศรีเหนียง (2524) ได้ศึกษา ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5, 6 โรงเรียนบ้านพุ่มม่วง เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่คาดหวัง ผลการวิจัยพบว่า จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยสูงกว่าที่คาดหวังไว้ ได้แก่ คุณลักษณะ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล ความคิดรวบยอดใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ คุณลักษณะการเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2525) ได้ศึกษา การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองและการประชุมโรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีการอบรมหน้าเสาธงตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน การประชุมทุก ๆ สัปดาห์โดยจัดครูเวรผลัดเปลี่ยนกันอบรม การพบปะนักเรียนก่อนเริ่มเรียนและก่อนกลับบ้านของครูประจำชั้น บางโรงเรียนมีการจัดตั้งสารวัตรนักเรียนเพื่อดูแลความเรียบร้อยในโรงเรียน การจัดตั้งสภานักเรียนมีคณะกรรมการนักเรียนปกครองกันเอง ส่วนปัญหา และอุปสรรคในการจัดกิจกรรมพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในด้านงบประมาณที่ใช้ดำเนินการ โรงเรียนขาดอุปกรณ์และสถานที่จัดกิจกรรม ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ

จวงจันทน์ พวงจันทน์แดง (2526) ได้ศึกษา ภาวะผู้นำของนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาหนึ่งที่โรงเรียนประสบอยู่ในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย ในโรงเรียนคือ การใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมหน้าเสาธงโรงเรียน จึงปรับปรุงการดำเนินงาน โดยมอบหมายให้คณะกรรมการนักเรียนเป็นผู้พิจารณาตัดสินความผิดของผู้ทำผิดแทนการ พิจารณาหน้าเสาธง บางโรงเรียนประสบปัญหานักเรียนขาดความศรัทธาในตัวประธานนักเรียน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการจัดกิจกรรม

สุรพล จิตต์อำไพ (2527) ได้ศึกษา รูปแบบของกิจกรรมโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดกิจกรรมดีเด่นตามลักษณะของกิจกรรมดีเด่น 6 รูปแบบคือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการ เกษตร ด้านสหกรณ์ ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตย ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน และด้านการ บริการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักการสำคัญที่ทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยได้ดี ได้แก่ การที่ครูเข้าใจหลักการ ประชาธิปไตย มีความอดทนในการฝึกให้นักเรียนมีวินัยและความ รับผิดชอบในตนเองและกลุ่ม อันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของประชาธิปไตย
2. การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน สามารถจัดได้ทั้งในโรงเรียน ขนาดใหญ่ กลางและเล็ก เพียงแต่จะแตกต่างของรูปแบบในการจัดบางลักษณะของกิจกรรม เท่านั้น
3. ลักษณะการบริหารกิจกรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงาน เพราะก่อนที่ครูจะสามารถฝึกให้นักเรียนมีวิญญานประชาธิปไตย ลักษณะการบริหารงานของ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูจะต้อง เป็นประชาธิปไตยเสียก่อน
4. ลักษณะของการจัดกิจกรรม มี 4 แบบ คือ
 - 4.1 กิจกรรมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย
 - 4.2 กิจกรรมนักเรียนด้านการปกครองโดยใช้สถานักเรียน
 - 4.3 กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย
 - 4.4 กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

วิไลรัตน์ ยิ้มฉ่าง (2527) ได้ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการจัดสถานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบท ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าจะพบเมื่อมีการจัดสถานักเรียนตามรูปแบบที่ผู้วิจัย เสนอได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องสถานักเรียน และการไม่เห็นประโยชน์จากการจัดสถานักเรียน สถานที่คับแคบ งบประมาณไม่เพียงพอ นอกจากนี้ อำนาจสั่งการอยู่ที่ผู้บริหารเพียงคนเดียว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมใด ๆ ไม่สามารถสั่งการได้

ลาวัลย์ รักไทยดี (2529) ได้ศึกษา การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนของครู ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของตนเอง โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนในชั้นประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครูประถมศึกษามีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็น การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนทั้ง 3 คือ ด้านการวางธรรม สามีศีลธรรม และปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง

ศรีอุทัย กมฺุทชาติ (2529) ได้ศึกษา การจัดสถานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การจัดสถานักเรียน มีการเตรียมการ การดูงาน ผู้บริหารวางแผนกำหนดโครงการร่วมกับครู คณะกรรมการสถานักเรียนเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ตามความเห็นชอบของครูที่ปรึกษา กิจกรรม ในการดำเนินการให้นักเรียนชั้นประถมปีที่ 3-6 เป็นผู้เลือกประธานนักเรียน โดยมีกิจกรรมที่รับผิดชอบ ได้แก่ การรักษาความสะอาดและการพัฒนาโรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง การเดินแถวกลับบ้าน และกิจกรรมวันสำคัญ ในการประเมินผลพบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รู้จักปรับตัวให้ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสามัคคี รักหมู่คณะ รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น และเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

ปัญหาในการวิจัยพบว่า ไม่สามารถกำหนดรูปแบบของสถานักเรียนที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนได้ คณะกรรมการสถานักเรียน มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติไม่เพียงพอ และผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญและขาดการสนับสนุน

ราตรี แอ่อ่วม (2530) ได้ศึกษา บทบาทของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษากิจกรรม และครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนรวมผู้บริหาร ครูที่ปรึกษากิจกรรมและครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4, 6 ได้ปฏิบัติบทบาทของตนอย่างดี ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน เพียงแต่ยังขาดการประสานงานของ ทั้ง 3 กลุ่มคือ ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษากิจกรรมและครูผู้สอนในด้าน การเตรียมการจัดกิจกรรม การดำเนินการจัดกิจกรรมและที่สำคัญคือ ด้านการประเมินผลการจัดกิจกรรม เพราะไม่มีผู้ที่มีความรู้ความชำนาญที่จะสร้าง เครื่องมือการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมในโรงเรียนและไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการประเมินผลประชาธิปไตยในชั้นเรียน จึงทำให้ขาดข้อมูลที่จะทำให้ ผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมทราบข้อบกพร่อง เพื่อจะได้นำไปพิจารณาหาวิธีปรับปรุงการจัด กิจกรรมให้ตรงตามจุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรม

ปรีดา รุ่งโรจน์ (2533) ได้ศึกษา การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัย พบว่า ด้านการวางแผนโรงเรียนมีการจัดทำแผนประจำปี โดยผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียน ร่วมกัน ในด้านการดำเนินการมีการประชุมแจ้งวัตถุประสงค์ในการทำงาน สำหรับกิจกรรมที่จัด แล้วประสบความสำเร็จมากที่สุด และส่งผลให้เกิดคุณธรรม ด้านการระดมทุน สมาชิกธรรมและ ภัยธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ และกิจกรรม ปกครองตนเองของนักเรียน ในด้านการประเมิน ใช้การสังเกต ประเมินเมื่อเสร็จสิ้นการ ดำเนิน ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยคือ บุคลากรมีเวลา จำกัดในการวางแผน ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ และขาดการติดตามประเมินผล อย่างสม่ำเสมอ

การเสนอทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยเสนอไว้ในบทที่ 2 เป็นการเสนอ หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อ พัฒนาประชาธิปไตย ในโรงเรียนประถมศึกษา โครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้ง องค์ประกอบที่จะส่งเสริมให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ

จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม
ส่งเสริมประชาธิปไตย มีเนื้อหาสาระครอบคลุมในเรื่อง กิจกรรมที่จัด การดำเนินการจัด
บทบาทของบุคลากร และปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

ผู้วิจัยคาดว่า ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้เสนอไว้ในบทนี้
จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานของโรงเรียนต้นแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริม
ประชาธิปไตย ตามโครงการสนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้เกี่ยวข้องและ
ผู้สนใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยโดยทั่วไป